

Dirk Enzmann, Janne Kivivuori, Ineke Haen Marshall, Majone Steketee, Mike Hough, & Martin Killias: A Global Perspective on Young People as Offenders and Victims: First Results from the ISRD3 Study

Cham, Springer, 2018, 85 strani

(Globalni pogled na mlade kot prestopnike in žrtve: Prvi rezultati študije ISRD3)

Otroci in mladostniki predstavljajo človeški kapital, na katerega se družba zanaša za nadaljnjo rast in razvoj ter predstavljajo enega izmed pomembnih podpornih družbenih stebrov. Družba je zato pripravljena veliko vložiti v razvoj ustreznih mladinskih politik in v zaščito mladih. Mladi pa družbi pogosto povzročajo tudi veliko skrbi, predvsem v času adolescence in odraščanja, saj se pogosto upirajo odraslim in poskušajo biti čim bolj avtonomni in sprejemati svoje odločitve (četudi morda slabe), kar pa jih lahko pripelje do odklonskega in prestopniškega vedenja. V tem času so mladi tudi pogosto bolj ranljivi, naivni in dovzetni, zato so pogosto viktimizirani ne le od neznancev, temveč tudi staršev, vrstnikov, učiteljev in drugih. Vsaka moderna družba se v manjšem ali večjem obsegu srečuje s prestopništvom in viktimizacijo otrok ter mladostnikov, zato zanimanje za preučevanje teh dveh pojavov v svetu vedno bolj narašča. Knjiga *A Global Perspective on Young People as Offenders and Victims* je pravzaprav poročilo 3. mednarodne študije o samonaznanitvi prestopništva in viktimizacije med mladostniki (ISRD) (ang. *International Self-Report Delinquency Study* 3), ki predstavi izkušnje mladostnikov v zvezi s prestopništvom in viktimizacijo.

Avtorji so v prvem in uvodnem delu »Uvod v študijo ISRD3« predstavili študijo ISRD, njene začetke, izvleček in glavne metodološke okvire ter ugotovitve predhodnih dveh ciklov (ISRD1 in ISRD2), prav tako pa so predstavili tudi cilje in namen 3. cikla študije (ISRD3). V drugem delu »Metodologija in opis vzorca« so avtorji prikazali uporabljeno metodologijo in težave, ki se pojavljajo pri mednarodnih vzorčenjih in ogromnem številu zbranih podatkov, prikazali in opisali vzorec mladostnikov ter predstavili vprašalnik. V tretjem delu »Samonaznanjeno prestopništvo v globalnih raziskavah« so se avtorji osredotočili na predstavitev samonaznanitvene metode zbiranja podatkov o prestopništvu in viktimizaciji ter razpravljali o družbeno zaželenih odgovorih in vprašanih integritete. V četrtem delu knjige »Mladi kot žrtve kriminalitete« so predstavljene prvotne ključne ugotovitve o viktimizaciji mladostnikov iz 27 držav, kjer se avtorji še posebno osredotočajo na 'temeljna kazniva dejanja' (rop, kraja in telesna poškodba), kibernetško ustrahovanje, kazniva dejanja iz sovraštva ter problem starševskega nasilja.

V petem in zadnjem delu knjige »Povzetek in zaključki« so avtorji povzeli glavne ugotovitve študije, opravili refleksijo na uporabljeno metodologijo, podali svoje zaključke in načrt za prihodnji cikel študije.

Po kratkem uvodu v problematiko sta v prvem delu knjige opisana nastanek in začetek izvajanja študije ISRD. Študijo ISRD je v letu 1990 lansiral nizozemski raziskovalni in evidenčni center (WODC) (ang. *Dutch Research and Documentation Center*). Nemalo evropskih in ameriških raziskovalcev, ki so se ukvarjali s preučevanjem prestopništva, se je soočalo s problematiko primerjave uradnih statističnih podatkov in podatkov iz drugih raziskav, zato se je pojavila potreba po implementaciji drugačne metodologije. Študija ISRD predstavlja prvo mednarodno raziskavo, ki je za ugotavljanje pojavnosti in narave prestopništva uporabila samonaznanitveno metodo. Študija ISRD pa seveda ni edina raziskava, ki za preučevanje mladoletniškega prestopništva ali določenih oblik uporablja metodo samonaznanitve. Takšno metodo uporablja npr. tudi študija *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)*, ki se izvaja v določenih evropskih državah na vsake štiri leta od leta 1995 dalje, in raziskava *Youth Deviance and Youth Violence: A European Multiagency Perspective on Best Practices in Prevention and Control (Youprev)*, izvedena med letoma 2011 in 2012.

Vzorčenje v prvem ciklu ISRD je potekalo med 1991 in 1992 v 11 državah (Severna Irska, Anglija in Wales, Združene države Amerike (Nebraska), Nizozemska, Nemčija, Belgija, Švica, Finska, Italija, Španija in Portugalska). V vzorec so bili zajeti mladi, stari med 14 in 21 let, večina raziskovalnih ekip pa je vzorčenje opravila v šolskem okolju. Ponekod je bil vzorec nacionalno reprezentativen, medtem ko je drugje zajemal le mladostnike iz določenih mest. Nekateri raziskovalci so izvedli intervjuje, večina pa je uporabila fizične kopije vprašalnika. Prvo poročilo o rezultatih je vsebovalo le opis glavnih ugotovitev, drugo podrobnejše poročilo pa so raziskovalne ekipe zaradi mnogih težav in izzivov izdale šele desetletje kasneje. ISRD1 je bila prvotno izvedena kot poskusna oziroma pilotna študija, saj je raziskovalce zanimala možna mednarodna implementacija študije, ki se ukvarja s tako občutljivimi

temami, kot je prestopništvo mladostnikov. Predstavlja tudi prvo standardizirano samonaznanitveno študijo, izvedeno v več kot 10 državah po Evropi in ZDA. ISRD2 je bila izvedena več kot desetletje kasneje, med letoma 2006 in 2008, saj so bili rezultati prve študije obetavni, a je bilo treba narediti nekaj izboljšav standardizacije merskega instrumenta. Glavno obliko vprašalnika in navodil za vzorčenje ter vpisovanje podatkov je pripravil organizacijski odbor ISRD, ki je sestavljen iz več strokovnjakov raziskovalcev iz različnih mednarodnih ekip. Poleg izboljšave samega vprašalnika in boljše končne primerljivosti rezultatov je študija ISRD2 povečala svoj geografski obseg in k sodelovanju povabila več držav. Na koncu je bil drugi cikel izveden v 15 zahodnoevropskih ter 10 srednjeevropskih in vzhodnoevropskih državah, prav tako pa je bil izveden v ZDA, Kanadi, Venezueli, Arubi, Nizozemskih Antilih in v Surinamu. Vzorec je zajemal naključno izbrane mladostnike iz 7., 8. in 9. razredov (starost 12–16 let), vzorčenje pa je bilo izvedeno v šolskem okolju in je večinoma zajemalo mladostnike iz določenih večjih ali manjših mest. V vzorec je bilo zajetih 67.883 mladostnikov iz 31 držav. Vprašalnik je v določeni meri obdržal ključna vprašanja, saj so takšna vprašanja nujno potrebna pri longitudinalni primerjavi, a ga je organizacijski odbor znatno modificiral in povečal njegov obseg. Vprašanja, ki so se nanašala na samonaznanjeno prestopništvo in družinsko, vrstniško ter šolsko ozadje, so ostala, dodana pa so bila vprašanja o viktimizaciji in vprašanja, ki so preverjala različne kriminološke teorije prestopništva (teorija socialnih vezi, teorija rutinskih dejavnosti, teorija dezorganizacije itd.). Raziskovalci so ugotovili, da je pri analizi večjega števila podatkov iz več držav in njihovi primerjavi neprimerno lažje države razvrstiti v skupine glede na njihove socialne režime (anglosaške, zahodnoevropske, skandinavske, mediteranske, postsocialistične in latinskoameriške države). Tako so npr. ugotovili, da prestopništvo najbolj prevlada v premožnih državah, medtem ko je stopnja prestopništva manjša v mediteranskih državah, postsocialističnih državah in državah Latinske Amerike. Stopnje nasilne viktimizacije so najvišje v postsocialističnih, latinskoameriških in anglosaških državah, najnižje pa v Severni in Zahodni Evropi. Takšno razvrščanje držav se je preneslo tudi v cikel ISRD3, ki je bil izveden 2012–2017 in ga opisuje pričujoča knjiga oziroma poročilo. Organizacijski odbor je za izvedbo ISRD3 poskusil še izboljšati vprašalnik, mednarodno sodelovanje in maksimirati standardizacijo. Glavni cilji študije ISRD3 so bili meriti razširjenost in pojavnost prestopništva in viktimizacije, preveriti različne teorije o prestopništvu in viktimizaciji preko povezanih korelacij ter razviti relevantna priporočila. Avtorji so poudarili, da s študijo ne želijo predstaviti le vzorcev prestopništva na različnih koncih sveta, temveč želijo prav tako izpostaviti problem zanašanja na uradne policijske statistike, z metodološkega vidika poudariti meje samonaznanitvenih raziskav o prestopništvu ter

umestiti vrsto težav, povezanih s prestopništvom in viktimizacijo mladostnikov, v politične programe držav.

V drugem delu knjige so se avtorji osredotočali na opis uporabljene metodologije in vzorca v ISRD3. Študija ISRD ima kot primerjalna študija prestopništva in viktimizacije dve razpoznavni značilnosti: 1) veliko število sodelujočih držav in njihovo kulturno raznolikost ter 2) izrecno primerjalno zasnovo. Avtorji so se hkrati zavedali tudi številnih izzivov, ki jim jih je predstavljala takšna mednarodna raziskava, ter da obstajajo določene težave pri uporabi metodologije, ki jih preprosto ni mogoče razrešiti. Ta del knjige predstavi tudi način zbiranja podatkov v vsaki posamezni državi (čas zbiranja, spletno ali fizično vzorčenje, pridobivanje dovoljenj, število mest, odziv mladostnikov in dostop do šol) in velikost vzorca. Vzorec ISRD3 je zajemal mladostnike od 7. do 9. razreda, ki so ustrezali starostnim kategorijam 12–14, 13–15 in 14–16 let. Vsaka država je bila pozvana, da podatke zbira v dveh velikih mestih, s ciljem zbrati 900 anketirancev v vsakem mestu (oz. minimalno 1.800 anketirancev na državo), a je pri vzorčenju v določenih državah prihajalo tudi do variacij. V vzorec je bilo zajetih 62.636 učencev iz 3.511 šolskih razredov zbranih v 27 državah in v 86 mestih ali večjih regijah. Vzorec je sestavljalo malo večje število deklet (50,5 %) in starejših učencev. Avtorji so v nadaljevanju opisali postopek izbire šolskih razredov, pridobivanja dovoljenj šol in odziva učencev. Prav tako so predstavili standardizirani vprašalnik, ki je bil uporabljen v študiji. Opozorili so tudi, da se interpretacija in razumevanje določenih vprašanj lahko razlikuje glede na različne kulturne kontekste po svetu. Vprašalnik ISRD3 je vseboval 10 modulov (demografsko ozadje; družina; šola; viktimizacija; prostočasne dejavnosti in vrstniki; morala, samokontrola in soseska; prestopništvo; uporaba substanc; institucionalna teorija anomalije; vprašanja o procesni pravičnosti) in vprašanje o merjenju integritete odgovorov. Države so mladostnike lahko anketirale z vprašalnikom, ki je bil dostopen preko spleta ali fizično na listu papirja. Dolžina izpolnjevanja vprašalnika je bila ocenjena na 45 minut, čeprav so ga mladostniki izpolnili v povprečno 20–30 minutah. Avtorji so opozorili, da je vzorčenje podatkov, prikazanih v publikaciji, potekalo v razponu šestih let (2012–2017) ter da je treba biti pazljiv pri interpretaciji predstavljenih podatkov, predvsem pri ocenjevanju stopenj prestopništva.

V tretjem delu knjige so avtorji podrobneje opisali samonaznanitveno metodo. Metoda, ki se dandanes pogosto uporablja v raziskavah o prestopništvu, je bila razvita med 1930 in 1940 kot komplementarni način pridobivanja podatkov o prestopništvu, da se kriminologom ne bi bilo treba zanašati le na uradne statistične podatke o kriminaliteti. Metoda je bila razvita v ZDA in se je preko Skandinavije razširila na

druge razvite zahodne države. Ker je bila uporabljena in se je razvijala le v določenem kulturnem in družbenem okolju, se pogosto pojavljajo vprašanja, ali se lahko metoda aplicira tudi na drugih koncih sveta, ali se lahko zaupa odgovorom mladostnikov in ali so povsod po svetu enako pripravljene poročati o izkušnjah, ki so jih doživeli. Metoda načeloma velja kot zanesljiv in veljaven način za merjenje prijavljenega in neprijavljenega prestopništva ter teoretičnih korelacij, vendar se poraja veliko več vprašanj glede veljavnosti metode kot podlage za ocene (resnične) stopnje in narave prestopništva. Avtorji so poročali, kako je študija ISRD3 vključila test vpliva kulturne spremenljivosti na samonaznanjene odgovore na vprašanja o prestopništvu. Rezultati so pokazali, da so pomisleki glede kulturne spremenljivosti (družbena zaželenost, povezana s priznavanjem prestopništva) empirično podprti ter da je pri neposrednih mednacionalnih primerjavah prestopništva potrebna previdnost. Vprašalnik ISRD3 je vključeval veliko število vprašanj, povezanih z družino, prijatelji, šolo, prostočasnimi dejavnostmi itd., na katere mladostniki običajno nimajo težav odgovoriti pošteno. A vprašalnik študije ISRD vsebuje tudi vprašanja o bolj občutljivih temah, kot so npr. nedovoljena in odklonska vedenja, prestopništvo ter viktimizacija, o katerih je mladostnikom veliko bolj neprijetno govoriti in zato pogosto ne podajajo resničnih, temveč bolj družbeno zaželenih odgovorov. V ISRD3 so se s tem izzivom spoprijeli s pomočjo uporabe ene izmed različnih navzkrižnega modela. Ta deluje na način, da se anketirancu zastavita dve vprašanji (občutljivo in neobčutljivo vprašanje), od katerih ima vsak možnost odgovoriti z da ali ne. Anketiranci nato poročajo, ali so na obe vprašanji odgovorili enako (»da« ali »ne« na obe vprašanji) ali različno. Neobčutljivo vprašanje je tisto, za katero je verjetnostna porazdelitev znana. To raziskovalcu omogoča, da oceni delež vzorca, ki je odgovoril z »da« na občutljivo vprašanje, ne da bi bilo treba posameznemu anketirancu neposredno odgovoriti na občutljivo vprašanje. Prav tako so v vprašalniku raziskovalci vključili vprašanje, ki neposredno sprašuje, ali bi bili mladostniki pripravljene v tej študiji poročati o nekem teoretičnem prestopniškem vedenju (npr. kajenju konoplje) ali pa bi ga bolj verjetno prikrili. Avtorji so navajali, da se države z relativno nizko ravno človekovega razvoja zdijo manj dovzetne za samonaznanitvene raziskave, četudi je anonimnost zagotovljena. To bi lahko odražalo pomanjkanje splošnega družbenega zaupanja, pomanjkanje zaupanja v raziskave ali kognitivno nepoznavanje raziskav. Pomembni bi lahko bili tudi dejavniki, povezani z odnosom do prestopništva, kar bi razložilo boljše odzivanje v kulturnih kontekstih, kjer so manjša prestopniška vedenja kulturno normalizirana in ne obravnavana kot resna dejanja.

V četrtem delu so predstavljene prve ugotovitve študije ISRD3 iz 27 držav o viktimizaciji mladostnikov. Avtorji so

predstavili podatke o viktimizaciji v prejšnjem letu in če je bila policija obveščena o teh dogodkih. Vzorci viktimizacije so predstavljeni v štirih kategorijah (temeljna kazniva dejanja, kibernetško ustrahovanje, kazniva dejanja iz sovraštva ter uporaba fizične sile staršev). Predstavljeni so statistični podatki o razširjenosti viktimizacije (odstotek anketirancev, ki so bili viktimizirani vsaj enkrat v preteklem letu) ter incidenco preteklega leta na 100 mladostnikov. Incidenca se nanaša na število dogodkov viktimizacije v preteklem letu. Avtorji so trdili, da je stopnja incidence vedno višja od stopnje razširjenosti in da bolje odraža obseg viktimizacije. Rezultati so bili predstavljeni glede na 7 skupin držav (severne države, Zahodna Evropa, južnoevropske države, postsocialistične države, Balkan, druge neevropske države in ZDA). V primeru treh temeljnih kaznivih dejanj (rop, kraja in telesna poškodba) je na splošno najbolj razširjeno in pogosto kaznivo dejanje kraje (23 %, 43,5 na 100), najmanj razširjena in pogosta pa je težja telesna poškodba (5 %, 9,4 na 100). Ta tri kazniva dejanja najverjetneje za večino predstavljajo najbolj tradicionalne oblike kriminalitete, prav tako pa so pogosto prijavljena policiji. Avtorji so prikazali nekaj statistik za vsako kaznivo dejanje po razvrščenih državah, a so se lotili tudi analize celotne kategorije. Med skupinami držav so ugotovili precej velike razlike, kjer so bile stopnje razširjenosti temeljnih kaznivih dejanj najpogostejše v neevropskih državah (36 %), sledile pa so ZDA (34 %), Zahodna Evropa (31 %), Severna Evropa (26 %), Balkan (25 %), južnoevropske države (24 %) in nazadnje postsocialistične države (22 %). Stopnje poročanja, ki temeljijo na incidenci (odstotek viktimizacij, prijavljenih policiji) za temeljna kazniva dejanja, se tudi precej razlikujejo med skupinami držav: najvišji odstotek prijavljenih dogodkov je na Balkanu (22 %), sledi Zahodna Evropa (19 %), neevropske države (18 %) ter Severna Evropa ter postsocialistične in južnoevropske države (15 %). Zdi se, da je pri študentih v ZDA najmanj verjetnosti, da bodo viktimizacijo prijavili policiji (13 %). Obstaja več razlogov za nizko stopnjo prijav policiji, npr. nizka stopnja resnosti ali škode dejanj ali alternativni načini obravnave konfliktov, a enako pomemben razlog je lahko tudi stopnja zaupanja v policijo med mladostniki ali njihovo dožemanje policijske legitimnosti, čeprav slednje podatki iz ISRD3 ne potrjujejo. Avtorji so se osredotočili tudi na preučevanje kibernetnega ustrahovanja, saj se je s pojavom novih tehnologij in novih načinov izvajanja kaznivih dejanj povečala tudi možnost za viktimizacijo preko spleta. Mladostnike so zato vprašali, ali se je kdo norčeval iz njih, jih ustrahoval po e-pošti, v klepetalnicah na spletu, preko spletnih strani ali telefonskih sporočil. V celotnem vzorcu je bilo v 12-mesečnem obdobju kibernetno ustrahovano 14 % študentov. Med državami z visoko stopnjo razširjenosti so bile Indonezija (30 %), ZDA in Nizozemska (19 %). Med državami z najnižjo razširjenostjo spletnega ustrahovanja so bile

Portugalska (6 %) ter Armenija in Indija (7 %). Stopnje prijave policiji so se gibale od 0,5 % do 16 %. Povprečje prijave celotnega vzorca je bilo le 4 %, kar pomeni, da je izmed vseh vrst kaznivih dejanj, po katerih sprašuje ISRD3, za to vrsto viktimizacije najmanjša verjetnost, da bo prijavljena policiji. V zadnjih letih so se kot eden izmed pomembnih družbenih problemov pokazala tudi kazniva dejanja, motivirana iz sovraštva do določenih identitetnih skupin. Na tem področju je uporaba uradne statistike kot podlage za mednarodno primerjavo lahko še posebej zahtevna, saj se opredelitve kaznivih dejanj in pravna načela razlikujejo celo bolj kot pri drugih vrstah kaznivih dejanj. Mladostniki so bili vprašani, ali jim je kdo že kdaj grozil z nasiljem ali bil fizično nasilen do njih zaradi njihove vere, jezika, barve kože, socialnega ali etničnega porekla ali iz podobnih razlogov. V primerjavi z drugimi vrstami kaznivih dejanj razširjenost kaznivih dejanj iz sovraštva ni zelo visoka. V celotnem vzorcu ISRD3 je bilo le okoli 4 % vprašanih žrtev kaznivih dejanj iz sovraštva v zadnjih 12 mesecih. Med skupinami držav je bila stopnja razširjenosti največja v Zahodni Evropi (6 %), najnižja pa v pretežno vzhodnoevropski postsocialistični skupini (3 %), v južni Evropi in na Balkanu (4 %). V celotnem vzorcu je bila stopnja prijave policiji okoli 9 %. Največja stopnja prijave je bila na Kosovu (33 %), v Srbiji (23 %), ZDA (18 %) in Avstriji (16 %). Vprašalnik ISRD3 se je dotaknil tudi vprašanj uporabe fizične sile staršev. Prvo od dveh vprašanj je raziskovalo primere, ki so vključevali udarce, klofutanje in odrivanje, označeno kot »uporabe fizične sile«. Drugo vprašanje pa je raziskalo incidente, ki so vključevali udarce, udarce s predmetom, brcanje ali pretepanje. Ta hujša oblika nasilja v družini je bila označena kot »starševsko trpinčenje«. Avtorji so ugotovili, da je približno vsak peti študent poročal, da je v zadnjem letu od staršev doživel uporabo fizične sile (razširjenost 20 %). Med učenci, ki so poročali o uporabi sile staršev, se je to v zadnjem letu zgodilo v povprečju štirikrat. Južnoevropska skupina je pokazala tako na najvišjo stopnjo razširjenosti (25 %) kot tudi visoko pogostost (5 incidentov v zadnjem letu na žrtev). Po stopnji razširjenosti so ZDA na drugem mestu (24 %) in kažejo najvišjo stopnjo pogostosti (5 incidentov na žrtev). Za celoten vzorec jih je 5 % poročalo, da so jih starši v povprečju štirikrat v zadnjem letu udarili s predmetom, brcnili ali pretepli. Najvišje stopnje so zabeležene v ZDA in Indoneziji (11 %), Zelenortskih otokih in Venezueli (10 %) ter Indiji (8 %). Najnižje stopnje so bile zabeležene na Danskem (0,4 %), Kosovu (1 %) in Armeniji (2 %). Obstajala je tudi razmeroma močna korelacija na ravni države med razširjenostjo fizične sile staršev in resnejšim trpinčenjem.

Avtorji so v petem delu knjige opravili refleksijo, povzeli ugotovitve 3. poglavja o uporabljeni metodologiji ter potrdili, da so ugotovitve, predstavljene v 4. poglavju o viktimiza-

ciji mladostnikov, skladne z ugotovitvami iz drugih raziskav o viktimizaciji, katerih del so bili odrasli anketiranci. Pri primerjavi sedmih skupin držav v smislu viktimizacije mladostnikov so ugotovili, da je skupina neevropskih držav nagnjena k najvišji stopnji viktimizacije. Tudi ZDA so pokazale visoke stopnje razširjenosti viktimizacije, vendar je bil njihov vzorec nedosleden. Avtorji trdijo, da so ugotovitve o kaznivih dejanjih iz sovraštva, do katerih so se dognali s pomočjo podatkov ISRD3, nove in pomembne. Zahodnoevropska skupina je imela najvišjo stopnjo viktimizacije kaznivih dejanj iz sovraštva. Južnoevropske, postsocialistične in balkanske skupine pa so imele nižje stopnje viktimizacije v primerjavi z drugimi skupinami. Avtorji so prišli tudi do pomembnih in novih ugotovitev o nasilju nad otroki v družini. Sedanje poročilo prikazuje ugotovitve, kot je korelacija med visokim človeškim razvojem in nizko razširjenostjo nasilja v družini nad otroki (pri čemer ZDA v tem pogledu izstopajo z več nasilja, kot bi bilo mogoče predvideti). Precejšnje razlike v uporabi fizične sile staršev nad otroki med državami in znotraj držav med migranti in domačini ali različnimi rasnimi ali etničnimi skupinami so verjetno povezane z razlikami v kulturnih razlikah v praksah vzgoje otrok. Glede na to, da mednarodne konvencije zapovedujejo, da so otroci zaščiteni pred vsemi oblikami nasilja, vključno z nasiljem družin in bližnjih sorodnikov, avtorji sporočajo, da ta problematika zahteva takojšnjo pozornost tako raziskovalcev kot oblikovalcev politik.

Avtorji so v zaključku omenili, da želijo za prihodnji cikel (ISRD4) še razširiti mednarodno sodelovanje, izboljšati proces zbiranja podatkov, izboljšati vprašalnik, ohraniti integriteto strukture vprašalnika, ohraniti ključna vprašanja za primerjavo ter vključiti dodatna specifična vprašanja in module. Četrty cikel študije ISRD4 se je začel leta 2020 in se bo predvidoma zaključil z vzorčenjem konec leta 2022. Nedvomno so se okoliščine precej spremenile zaradi globalne epidemije, zato imajo trenutno številne države težave pri izbiri pravega časa in ne nazadnje tudi sredstev pri zbiranju podatkov. Zaradi spremenjenih okoliščin se tudi pričakuje, da bodo rezultati pokazali precej drugačno in edinstveno sliko v primerjavi s prejšnjimi cikli ISRD.

Knjiga je namenjena raziskovalcem, kriminologom, praktikom, političnim odločevalcem in vsem tistim, ki se ukvarjajo s preučevanjem mladoletniškega prestopništva in viktimizacije ali pa jih te tematike pritegnejo. Knjiga primarno predstavlja poročilo študije ISRD3 in prikaz njenih glavnih ugotovitev glede viktimizacije, zato je še posebno ključna za vse, ki sodelujejo v tej študiji in želijo primerjati ugotovitve z rezultati sedanje ali prejšnjih študij. Avtorji so v knjigi večkrat opozorili, da so prikazane le prvotne ugotovitve, ki jih je treba jemati z rezervo in predvsem ne posploševati

na celotno populacijo neke države ali razširjenost prestopništva. Čeprav so raziskovalci na temo študije objavili kar nekaj prispevkov, je do danes ta knjiga edino uradno mednarodno poročilo o splošnih ugotovitvah študije ISRD3, ki so ga skupaj objavili vodilni raziskovalci, zato se v prihodnosti nadejamo, poleg izvedbe novega cikla ISRD4, tudi podrobnejših splošnih ugotovitev glede prestopništva, kriminalitete mladostnikov in možnih teoretičnih korelacij.

Pričujoča publikacija ponudi začetni uvid v naravo in vzorce mladoletniškega prestopništva in predvsem mladoletniške viktimizacije, ne ponudi pa veliko praktičnih implicacij in priporočil. Deluje le kot skupno poročilo in prikaže prve rezultate vseh sodelujočih držav tretjega cikla študije ISRD. Slovenija ni bila ena izmed sodelujočih držav v študiji ISRD3, je pa v njej sodelovala večina nekdanjih jugoslovenskih držav (Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Makedonija, Srbija in Kosovo). Nazadnje je Slovenija v ISRD2 (2005–2007) sodelovala pod vodstvom Bojana Dekleve s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, ki je v soavtorstvu s Špelo Razpotnik objavil prispevke o rezultatih izvedene študije v Sloveniji (Dekleva, 2010; Dekleva in Razpotnik, 2010). V slovenskem okolju do zdaj ni bilo izvedeno veliko samonaznanitvenih študij, ki bi se ukvarjale s preučevanjem mladoletniškega prestopništva in viktimizacije. Čeprav so slovenski raziskovalci posvetili veliko pozornosti preučevanju specifičnih dejavnikov tveganja in zaščitnih dejavnikov mladoletniškega prestopništva ter medvrstniškega nasilja že v 90. letih, je raziskovalno zanimanje za preučevanje samonaznanjenega prestopništva manjše, prav tako pa trenutno ni veliko raziskovalcev, ki bi se ukvarjali s preučevanjem te tematike. Dekleva je samonaznanitveno metodo prvič uporabil leta 1978 in jo kasneje, nekaj let pred ISRD2, spet uporabil v študiji »Odklonskost, nasilje in kriminaliteta – problematika mladine neslovenske narodnosti oz. priseljencev druge generacije« (Dekleva in Razpotnik, 2002). Čeprav Slovenija ni bila del ISRD3, pa sta ob približno istem času, kot se je izvajal tretji cikel (2011–2012), Gorazd Meško in Eva Bertok v Sloveniji izvajala študiji *SPMAD* (Bertok in Meško, 2013) in *YouPrev* (Meško in Bertok, 2013), v katerih sta se ukvarjala s preučevanjem mladostnikov in njihovih občutkov pri izvajanju prestopniških dejanj. Od izvedbe teh študij pa do danes se je malo raziskovalcev posvečalo celovitemu preučevanju mladoletniškega prestopništva. Pogosteje lahko med prispevki in raziskavami zasledimo več zanimanja za preučevanje medvrstniškega nasilja in ustrahovanja, kibernetkega ustrahovanja ter nasilja nad otroki. Četudi v zadnjih letih ni bilo veliko zanimanja za preučevanje samonaznanjenega prestopništva, pa skušajo raziskovalci z Univerze v Mariboru, Fakultete za varnostne vede pod vodstvom Gorazda Meška to spet obuditi s sodelovanjem v četrtem ciklu študije ISRD, ki že poteka od leta 2020 dalje. Tokrat se je Slovenija pri-

družila več kot 50 državam celega sveta pri preučevanju te občutljive tematike in namerava izvesti vzorčenje, med mladostniki, starimi 13–17 let, iz osnovnih in srednjih šol, na začetku šolskega leta 2022/2023. Glavni cilji ISRD4 so pojasniti izkušnje mladostnikov s prestopništvom in viktimizacijo, preveriti veljavnost kriminoloških teorij, primerjati ruralna in urbana okolja (študija se izvaja v sklopu programske skupine »Varnost v lokalnih skupnostih: primerjava ruralnih in urbanih okolij«) ter ugotovitve postaviti v prakso z izdelavo priporočil za preprečevanje in posredovanje v primeru prestopništva in viktimizacije mladostnikov.

Iza Kokoravec

Literatura

1. Bertok, E. in Meško, G. (2013). Moralnost mladih glede na njihovo samonaznanjeno prestopništvo – izsledki raziskave *SPMAD* v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 15(1), 97–115.
2. Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (ur.). (2002). *Čefurji so bili rojeni tu: Življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta in Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
3. Dekleva, B. (2010). Mladinsko prestopništvo v Sloveniji v mednarodni primerjavi. *Socialna pedagogika*, 14(4), 383–404.
4. Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2010). Slovenia. V J. Junger-Tas, I. H. Marshall, D. Enzmann, M. Killias, M. Stekete in B. Gruszczynska (ur.), *Juvenile delinquency in Europe and beyond* (str. 327–340). New York: Springer.
5. Meško, G. in Bertok, E. (2013). *Mladoletniško prestopništvo: Nacionalno poročilo projekta YouPrev*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.